

Az idő vásznában

Emlékezés Bakó Ilonára (1933–2017)

► Közel egy éve hunyt el Bakó Ilona, a kortárs magyar textilművészet iskolateremtő, ikonikus alakja. Ismerjük-e Bakó Ilona művészetét, felmérjük-e, kit vesztettünk el?

Az idő vásznában – olvashattuk a Szombathelyi Képtárban a 2015-ös textiltriennálén kiállított objektjének címét. Látom a zsákot, a kagylót, a rozsdás karikát, mely egyszerre karperec és bilincs. Itt kékfestő ruhát kapcsol össze, szinte kézen fog, egy kendervászson darabbal. A szöveten két kagyló árválkodik, kiapadt kráter öntőformájaként idézve az anyaság attribútumát. Dermesztő a gondosan hajtogatott textília test nélküli magánya. A koponya helyén egy göcsörtös ág madárfejet formáz, óriási szemüreggel. A madár pedig, mint a lélek erejének hordozója, tekintetét immár az örökkévalóságra veti.

A mű keletkezésének dátumát két évszám jelzi, a készülés idejét, útját is kimérve. Mennyire jellemző volt ez Bakó Ilonára: készülni folyamatosan, minden akadály ellenére, veleszületett betegsége, kudarcai ellenére készülni, mert az utat meg kell járni. Munkásságával a *design* és a *művészet* lehetséges kapcsolatát mutatta föl az iparművészetben. A konfekcióipartól az egyedi öltözékek formálásán át, a jelmez- és díszlettervezésen keresztül a ruhaobjekt-műtárgyig küzdelmes volt az út.

Munkásságát értékelték kortársai. Ruhatervezői szemléletét is bemutatja Szilvitzy Margit textilművész *A farmertől az ünneplőig* című kötetében (Corvina, 1982). Frank János művészettörténész Bakó Ilona *katartikus ruháiról* ír önálló kiállítása kapcsán, melyet a Múcsarnokban rendezett, 1983-ban. Torday Aliz művészeti író ad hangot az *Ember-ruhák, ruha-embe-
rek* fogalompárjával a műfaji helykeresésnek. Morvay Judit néprajzkutató és művészettörténész veti föl írá-

**Bakó Ilona: Ünnepi feketefestő viselet /
Ilona Bakó: Festive black-dye costume**
1977 (Szombathelyi Képtár, Szombathely)

Fotó: Sulyok Mihály

→
**Bakó Ilona:
Az idő vásznában /
Ilona Bakó:
In the Tissue of Time**
1972–2014, kékfestő
ing, kagyló, vászon,
fa, vas, egyedi
technika, 114x77 cm

Fotó: Suljok Miliós

saiban Bakó Ilona szellemi életterének, a szülőföldnek jelentőségét.

Gyermekkori otthonának polgári miliójából tekintett a környező világra, a Hajdúság népi kultúrájának puritán, mértéktartó értékeire.

A felnevelkedés helye, Kaba, a szülőhely, Balmazújváros, és a művészi pálya kezdő helyszíne, Debrecen alkották azt a térbeli háromszöget, mely hátország és egyben ihlető forrás volt.

Félegyházi László, Munkácsy Mihály-díjas debreceni festőművész készítette fel a Magyar Iparművészeti Főiskolára. A sikeres felvételi élete boldog pillanata volt 1952-ben. Talán ugyanezért döbbsentette meg, épp a diploma előtti évben, a főiskoláról való eltanácsolása.

A Debreceni Ruhagyárban helyezkedett el 1955-ben, ahol tervezői erényeit, stílusérzékét kellett latba vetnie, hogy státust kapjon. *Az országban első volt, aki a nagyüzemi gyártásban iparművészként vállalt tervezői állást.*

Ruhatervezői munkája mellett a debreceni Csokonai Színházban 1959-ben talált testreszabott feladatot Bakó Ilona. García Lorca *Bernarda Alba háza* című darabjának jelmezeit készítette el. A beavatás remekül sikerült, s a továbbiakban huszonöt színdarab jelmezeit, gyakran díszleteit is megformálta.

Az egyedileg készített öltözékek ideje akkor érkezett el, amikor betegsége szólította el a gyári munka mellől.

A népi ihletésű divatot jóval megelőzve fordult a paraszti hagyományok textíliái felé, s anyaggyűjtésbe kezdett. A *kékkfestő* mintázás nagy hatással volt rá, s új kompozíciójú anyagokat készített leendő öltözékeihez.

A ruhák szerkesztésében rejlő lehetőségekhez társult az alapanyagok bőséges tárháza, a bársonytól a darócig, új és *talált anyagokig*. Tájak, korok ruhái elevenedtek meg, majd szűkült a kör, s az öltözék az egyes emberhez, annak személyiségéhez idomult. Csak egy lépés, s az öltözet önálló életre kelt, immár megszemélyesült, alkotója önmagát tárta fel. „*Sok munkán keresztül jutottam el az emberléptékű «ruhaszobrokig»*” – írta Bakó Ilona önvallomásában (http://www.napkut.hu/naput_2002/2002_10/078.htm). Ada-

kozásnak, küldeménynek szánta műveit, s egyszerre segélykiáltásnak is.

Erőn felüli kitartásáról talán a bölcsőhely faggatható, ahonnan invenciói erednek; ott kell keresnünk

azt a drámai mélységű világot, ahol a föld repedésein mégis kihajt egy-egy törékeny szárú növény, s liliomot is virágozhat.

„Fehér liliomszál, ugorj a Dunába, támaszd meg

Fotós: Sulyok Miki

Bakó Ilona:
Kékfestő ing mintázott
betéttel / Ilona Bakó:
Blue-dye shirt with
patterned inlay
1975 (Szombathelyi
Képtár,
Szombathely)

Bakó Ilona:
Bálvány – Idol /
Ilona Bakó: Idol
 2002, vászon, fa,
 kauri kagyló, toll,
 egyedi technika,
 120x60x10 cm

Fotó: Sulyok Miki

→
Bakó Ilona:
Kharón lánya /
Ilona Bakó:
Kharon's Daughter
 1980, kasmírszövet,
 baranyai fejdísz,
 gyöngyök,
 egyedi technika,
 175x60 cm

oldalad két aranypálcával.” Az ő aranypálcája átváltozott réges-rég járóbottá, s vigasztalásként a lélekmadár szegődött mellé.

Bársonypalást és kalitka, korpusz, korona és párta, páros legyező képei villannak fel előttünk műveinek részleteiként. Tárgyainak társulásakor, előre nem sejtett, rejtélyes pillanatban történik az átváltozás, s ím,

Fotó: Sulyok Miki

Fotó: Sulyok Miliós

kész a mű. Közelükbe érve, szemünk előtt pattan fel a zár, és pőrén áll előttünk az igazság életéről és halálról.

A Ferenczy Noémi-díjat 1992-ben kapta meg, a díj alapítását követően.

Ránk hagyott művei jelzik, milyen volt az a „magányos út”, melyet értünk is végigjárt Bakó Ilona. A „fehér liliomszál” aranypálcái, melyek két oldalról támasztották, hogy karjainak segítsenek, most evezőként lendítik tovább a nagy vízen *Kharón lányát*. S tudjuk, hogy Bakó Ilona átkelt és megérkezett.

KÁNYÁSI HOLB MARGIT
textilművész

Fotó: Sulyok Miliós

←

Bakó Ilona:

Justitia /

Ilona Bakó:

Justitia

1992, vászon, fém,
egyedi technika,
155x53x12 cm

Bakó Ilona: Ketten –

Kettős szarkofág /

Ilona Bakó:

Between Them –
Double Sarcophagus

2001, vászon, cirok,
fa, szegecsek,
egyedi technika,
153x62x15 cm